

Wat na het Decennium van de Biodiversiteit?

Lessen uit verschrallen in de **Gulke Putten** • Diatomeeën in **Turnhouse vennen**
Verspreiding langs het spoor of meeliften met de trein?

Het Decennium van de Biodiversiteit

Experten blikken terug en kijken vooruit

Wat waren in 2011-2020 de meest markante evoluties of gebeurtenissen voor biodiversiteit in Vlaanderen?

Welke waren de meest onverwachte of onvoorziene evoluties of gebeurtenissen?

Hilde Eggmont

Coördinator Biodiversiteitsplatform (Belgisch Federaal Wetenschapsbeleid), nationaal knooppunt voor IPBES en councillor voor IUCN.

Als kustbewoner ervaar ik het herstel van de Zwinvlakte (ambitieuw LIFE+ project, ANB/ Nederlandse provincie Zeeland) als zeer positief. De broedvogels komen terug, de biodiversiteit in de slikken en schorren herstelt zich en we zien een spectaculaire toename van de Boomkikker. Het toont dat gebiedsgerichte en integrale projecten kunnen werken. Andere opstakers in Vlaanderen waren de terugkeer van de Wolf en Otter. Er waren ook minder positieve ontwikkelingen zoals de felle achteruitgang van akkervogels en qua waterkwaliteit blijven we bij de slechtste leerlingen in Europa.

De enorme achteruitgang van veel insectensoorten en hun biomassa. Het is een fenomeen dat opvalt: minder vlinders in de tuin, nauwelijks insecten tegen onze voorruit. Dit heeft een impact op ecosystemendiensten zoals voedselproductie. De droogte van de afgelopen jaren kwam niet geheel onverwacht maar was meer uitgesproken dan voorspeld. Het heeft grote implicaties voor ons bomenbestand: aantasting van de vitaliteit van bestaande bomen en sterk verminderde overlevingsgraad van recente aanplantingen (soms tot 80%).

Ignace Schops

Directeur Regionaal Landschap Kempen en Maasland, voorzitter Europarc, internationaal biodiversiteits- en klimaatexpert

De komst van en de dood van Naya de Wolf. Hopelijk leidt het moordonderzoek naar de daders en naar gezond verstand. Op twee: de kwalijke gevolgen van ruimteverlies. We slagen er maar niet in de betonblok uit onze maag te verwijderen.

Minder insecten op onze voorruit als signaal dat het grondig misgaat met onze natuurlijke ecosystemen. Droogte. De opwarming van de aarde manifesteert zich ook bij ons.

Klaar Meulebrouck

Regiobeheerder Agentschap voor Natuur en Bos, beheert samen met haar team ruim 6.000 ha natuur in de regio Zandig Vlaanderen

De schrikwekkende achteruitgang van insectenpopulaties vooral in het agrarische landschap, maar voor bepaalde soortengroepen ook in natuurgebieden. We zien die trend wereldwijd, maar dus ook bij ons in Vlaanderen. Gezien de cruciale schakel van insecten in onze ecosystemen en de vele ecosystemendiensten die ze voor ons vervullen, is dit een zeer zorgwekkende tendens.

De minder gekende verstrekkende gevolgen van de verzuring van onze bosesystemen. Verzuring zorgt voor een onbalans van nutriënten in onze bosbodems en hebben zo negatieve effecten op alle organismen gebonden aan bossen. Denk hierbij aan een achteruitgang van schimmels, verdwijnen van bodemorganismen, vitaliteitsproblemen van bomen en planten tot een ontoereikende voeding voor rupsen, vogels en zelfs roofvogels.

Martin Hermy

Emeritus professor natuur- en groenbeheer (KU Leuven), expert historische ecologie van bossen

De verdere ontwikkeling en groei van het natuurreservatenennetwerk, maar helaas ook de talrijke 'aanslagen' op bestaande natuurgebieden en het falende natuurbeleid.

De groeiende aandacht voor groen bij natuurverenigingen, zoals bijvoorbeeld groendaken en gevelgroen. Daarnaast zien we ook de enorme achteruitgang van de insectendiversiteit.

Het jaar 2020 is een symbooljaar voor biodiversiteit. Het Internationale Decennium voor Biodiversiteit 2011 - 2020 zit erop en plannen voor de volgende tien jaar worden gesmeed. Een uitgelezen moment om achterom te kijken, maar ook om vooruit te blikken. We legden een schare van relevante spelers uit het onderzoek, beleid, beheer, educatie en media een standaardreeks van vragen voor. Welke bijzondere evoluties trokken hun aandacht en welke uitdagingen staan ons te wachten? Hun antwoorden publiceren we in de opeenvolgende nummers van deze jaargang.

Welke thema's hadden meer aandacht verdient?

Er is meer nood aan integraal beleid en systeemdenken. Grootchalige projecten zoals het Sigmaphan die inzetten op een combinatie van waterveiligheid, recreatie en natuur, tonen dat een geïntegreerde aanpak tot positieve resultaten kan leiden voor de biodiversiteit én de mens. We slagen er nu nog onvoldoende in om onze bos- en natuurgebieden uit te breiden en te verbinden. Natuureducatie verdient een vaste plek in het curriculum van het basis- en secundair onderwijs. Het initiatief 'Pimp je speelplaats' van de Vlaamse Overheid voor groene speelplaatsen heeft een originele benadering. Kinderen ervaren zelf het positieve effect van een groene omgeving. Het helpt hen ook om meer zorg te dragen voor de natuur in hun dagdagelijkse leven. Er is ook meer aandacht nodig voor biodiversiteit op radio, TV en de sociale media.

Dat natuur geen onderscheid maakt. Ook niet tussen natuurliefhebbers en natuurhaters. Duizend miljard microben op en in elk lichaam houden ons elke dag levend. Onze bijtjes bestuiven ook de bloemen van zij die niet van natuur houden.

De stikstofproblematiek in Vlaanderen

De klimaatrobuustheid van natuurgebieden en hun levensgemeenschappen en hoe dit we dit in beleid kunnen vertalen.

Wat verwacht u voor biodiversiteit in Vlaanderen de komende jaren? En wereldwijd?

Het IPBES-rapport uit 2019 toonde hard bewijs van natuurverlies: ongeveer 1 miljoen soorten worden met uitsterven bedreigd. Dit is meer dan ooit tevoren. Op korte termijn moeten zeer drastische maatregelen genomen worden om het tij te keren. De wereld bereidt een nieuw mondiaal verdrag voor biodiversiteit voor en ook Europa wil met zijn 'Green Deal' het voortouw nemen. De ambitie is om de komende 10 jaar het verlies aan biodiversiteit minstens te kunnen stoppen, met herstel vanaf 2030. Maar het afgelopen decennium toont dat er meer nodig is dan een politieke overeenkomst. Om een kantelpunt ('tipping point') te vermijden in Vlaanderen en wereldwijd zal ons consumptie- en eetgedrag drastisch moeten veranderen om onze ecologische voetafdruk vergaand te verkleinen. Het economisch model waarin groei centraal staat, moeten we durven in vraag stellen.

De verdere achteruitgang van de biodiversiteit en het uitsterven van een aantal soorten in Vlaanderen. De komst van de Wolf, de Goudjakhals, de Chinese prachtslang en de Wasbeer zullen zich doorzetten, maar het verlies niet temperen. Wereldwijd: idem dito.

Als ik het trage tempo zie waarmee beleidsmakers wereldwijd reageren op de vele signalen die zowel uit wetenschappelijke hoek gegeven worden als zeer zichtbaar zijn bij natuurrampen, dan zie ik de toekomst niet zo rooskleurig in. Het komende decennium zal de biodiversiteit blijven dalen, zowel door habitatverlies, vervuiling als de gevolgen van klimaatverandering.

Onverwachte verliezen inzake biodiversiteit als gevolg van naijlende effecten van versnippering en stikstofdepositie. Wereldwijd: biodiversiteitsverliezen in Afrika met zijn exploderende bevolking en grote beleidsinstabiliteit.

Ziet u een nieuwe uitdaging voor biodiversiteit opkomen waaraan we nu nog niet denken?

Biodiversiteit staat niet los van duurzame ontwikkeling. Armoede, migratie, klimaatverandering, voedselzekerheid, biodiversiteitsverlies, gewapende conflicten ... Het zijn uitdagingen die samenhangen en een integrale aanpak vergen. Dat wordt een hele moeilijke evenwichtsoefening, waarbij ook de noord-zuid welvaarts kloof een rol zal spelen. Daarnaast zullen we meer en meer moeten openstaan voor nieuwe technologieën zoals synthetische biologie die naast een negatieve ook een positieve impact (als oplossing) kan hebben op de biodiversiteit. Ook andere technologieën zoals kunstmatige intelligentie en BlockChain bieden een veelbelovend perspectief.

Naast de VN Blauwhelmen installeren we de VN Groenhelmen om de ecologische en klimatologische stabiliteit in de wereld te redden.

Als natuurbeheerder vormt het een uitdaging om proactief in te spelen op de gevolgen van klimaatverandering. Dit is zeker het geval bij bosbeheer omdat het resultaat van de ingrepen die we vandaag uitvoeren pas verschillende decennia later zichtbaar worden. Kunnen inheemse (boom)soorten zich snel genoeg aanpassen aan een veranderend klimaat? Welke nieuwe plagen en ziektes zullen er opduiken? En hoe moeten we onze bossen hier tegen wapenen?

Hoe kunnen we de herkomst van (inheemse) soorten gebruiken om door klimaatverandering bedreigde inheemse taxa te versterken zodat ze de effecten van de klimaatverandering beter aankunnen? Daarnaast is het de vraag hoe we jongeren warm kunnen maken voor biodiversiteit en buitenleven.

Wat waren in 2011-2020 de meest markante evoluties of gebeurtenissen voor biodiversiteit in Vlaanderen?

Welke waren de meest onverwachte of onvoorziene evoluties of gebeurtenissen?

Koen Van Keer

Voorzitter Natuurpunt Studie, spinnendeskundige

De perceptie dat het beter gaat met onze Vlaamse biodiversiteit en die vooral gevoed wordt door de terugkeer van enkele grotere zoogdieren zoals Wolf, Bever, Otter en Lynx. Maar ook het feit dat die perceptie dan weer wordt tegengesproken door het drastische verlies aan insectenbiomassa.

Het gebruik van het ecosysteemdienstenargument en de pogingen tot economische berekening van natuurwaarde in een natuurbehoudscontext. Een benadering waarvoor ik trouwens vooral respect heb omwille van haar originaliteit, maar waar ik vele vragen bij heb, zowel ethisch als naar effectiviteit op langere termijn.

Dirk Draulans

Bioloog, wetenschapsjournalist Knack

Het was enerzijds frustrerend dat het nog altijd vechten blijft voor het behoud van natuur, maar anderzijds was het bemoedigend dat er toch een doorbraak kwam in het creëren van nieuwe natuurgebieden, zelfs op vrij grote schaal (zie de Doelpolder en Averbode Bos en Heide). Concepten als nieuwe natuur en tijdelijke natuur brachten soelaas om een deel van het verlies elders te counteren. Het is hoopgevend dat er ruimte kan worden gemaakt voor nieuwe natuurgebieden.

Het meest onverwachte was toch wel het succes van grotere dieren die we in het verleden zijn kwijtgespeeld. In eerste instantie natuurlijk de terugkeer van de Wolf, maar ook de opmars van de Vos die zich perfect lijkt aan te passen aan een leven in de nabijheid van de mens. Dat Otter en Bever het goed doen, is uiteraard ook positief. Bij de vogels was de terugkeer van soorten als Oehoe en Raaf veelbelovend.

Katrijn Alaerts

Onderzoeker natuurrapportering INBO

Ondanks alle inspanningen om onze natuurgebieden beter te beschermen, gaat de biodiversiteit er, op enkele soorten en leefgebieden na, niet op vooruit. We halen de Vlaamse en internationale doelen niet. De sleutel voor een echte ommekeer ligt in wat zich buiten onze beschermde gebieden afspeelt. We weten al lang dat we daarvoor moeten samenwerken over sectorgrenzen en kennisdomeinen heen. Maar dat in de praktijk brengen, blijkt moeilijker dan gedacht.

Het ledenaantal van natuurverenigingen blijft jaar na jaar toenemen, de vraag naar groen in de stad klinkt luider dan ooit en zeker bossen raken een gevoelige snaar. Steeds meer wijzen mondige burgers de overheid, al dan niet via juridische weg, op haar verantwoordelijkheid.

Bas Van der Veken

Coördinator Regionaal Landschap Kleine en Grote Nete, voorzitter van het Vlaams Overleg Regionale Landschappen, beheerder van Landschap De Liereman

Het decennium van de biodiversiteit kon helaas niet voor een kentering zorgen: zowel mondiaal als in Vlaanderen blijkt de biodiversiteit nog steeds zorgwekkend achteruit te gaan. Gelukkig zien we hier en daar ook vooruitgang door beschermingsmaatregelen. De comeback van soorten als Otter of Boomkikker toont dat het kan.

De terugkeer van grote zoogdieren zoals Wolf en Bever. Nu staat ook Lynx voor de deur. Niet geheel onverwacht, maar de snelheid waarmee het gebeurt, verrast toch een beetje.

Welke thema's hadden meer aandacht verdient?

Tout court het verlies aan biodiversiteit in het ruimere klimaatdebat. Daarnaast ook de impact van bepaalde facetten van industriële landbouw (biociden, nitraten, monoculturen ...), specifiek op de biodiversiteit.

Het blijft vechten tegen de bierkaai in de context van het natuurvriendelijker maken van landbouwgebieden. De desastreuze situatie van akker- en weidevogels zou tot meer aandacht moeten stimuleren, maar helaas zijn de vooruitzichten niet gunstig. De goede resultaten van samenwerkingen tussen geëngageerde landbouwers en natuurverenigingen wegen nog altijd niet op tegen de natuuronvriendelijke aanpak van zovelen. We moeten ons ervoor hoeden om tevreden te zijn met een peulschil.

De impact die we, met alles wat we in Vlaanderen produceren en consumeren, veroorzaken op de biodiversiteit elders in de wereld. Die blijkt uit eerste inschattingen groter dan de biodiversiteitsverliezen die we in Vlaanderen zelf teweegbrengen, maar krijgt bijzonder weinig aandacht in onderzoek en beleid.

De groeiende wetenschappelijke evidentie over de relatie, via tal van directe en indirecte effecten, tussen de (fysische én psychische) gezondheid van mensen en deze van onze ecosystemen. Een biodiverse leefomgeving zorgt voor gezondere en gelukkigere mensen, een adagium dat onze (stads) planners van morgen best hoog in het vaandel dragen!

Wat verwacht u voor biodiversiteit in Vlaanderen de komende jaren? En wereldwijd?

Ik kan helaas niet optimistisch zijn op dit vlak. Als ik zie welke 'machinerie' op een bliksemsnelle manier en op een wereldwijde schaal in actie treedt bij het verschijnen van iets als het coronavirus en ik vergelijk dat met de responsnelheid en -intensiteit rond het verdwijnen van insectenbiomassa's, dan stemt me dat droef op een filosofisch niveau. En hoewel ik de mechanismen erachter begrijp, is het soms moeilijk te aanvaarden dat de tanende biodiversiteit in de dagelijkse praktijk niet als hoogprioritair wordt beschouwd. Ik vrees dus dat veel mogelijke maatregelen te laat zullen zijn.

Het is in ieder geval positief dat de publieke opinie in Vlaanderen mee lijkt te zijn met de noodzaak tot het beter beschermen van de biodiversiteit. De volkswede om het liquideren van de wolvin Naya was bemoedigend. Volk als jagers en duivenmelkers leveren wanhopige achterhoedegevechten in hun strijd tegen de opmars van predatoren. Wereldwijd ziet het er helaas niet zo gunstig uit. Dat er zelfs in buurland Frankrijk nog altijd massaal geknald wordt op vogels als Wulpen en andere steltlopers waar wij zoveel beschermingsinspanningen voor leveren, illustreert dat we nog heel lang op de barricades zullen moeten blijven staan om het tij te keren.

Ik hoop van harte dat internationale instituties en afspraken, zoals het post-2020 Global Biodiversity Framework en de Europese Green Deal, er eindelijk in slagen om meer invloed uit te oefenen op de nationale beleidsvorming en -uitvoering. Als het ons dan ook nog lukt om onze manier van wonen en bouwen, voedsel, energie en materialen produceren, handel drijven, enz. grondig te hertekenen, kan de toekomst van onze biodiversiteit er, wereldwijd en in Vlaanderen, nog rooskleurig uitzien.

De weinige plekjes waar de mens de natuur nog ongemoeid heeft gelaten, worden door de klimaatverandering nu ook beïnvloed. Er zal een behoorlijke systeemverandering nodig zijn om de negatieve trend te keren. Als slimme ondernemers en wetenschappers elkaar vinden, biedt zo'n transitie echter ook een boel (economische) kansen. Ook overheden en burgers kunnen uiteraard hun duit in het zakje van het leven op aarde doen.

Ziet u een nieuwe uitdaging voor biodiversiteit opkomen waaraan we nu nog niet denken?

Er zijn hier en daar al indicaties voor, maar ik denk dat zal blijken dat specifiek droogte (en dan vooral in de vorm van langere droogteperiodes), misschien meer nog dan een temperatuurstijging, een enorme impact zal hebben op de biodiversiteit in vele van de ecosystemen op onze planeet. Op het vlak van hoe we naar biodiversiteit kijken, hoop ik dat we evolueren van een model waarbij het nut van biodiversiteit voor de mens niet langer het belangrijkste argument is om in actie te komen, maar dat het besef groeit dat natuur en biodiversiteit een enorme op zichzelf staande (intrinsieke) waarde hebben. Zo'n besef is echter moeilijk bij te brengen en vormt dus een aanzienlijke uitdaging.

In het zog van de uitbraak van het nieuwe coronavirus dat de mens zoveel hoofdbreken bezorgt, moeten we misschien meer stilstaan bij de mogelijke nefaste effecten van globalisering voor andere diersoorten. Het voorbeeld van onze Vuursalamander die bedreigd wordt door een uit Azië geïmporteerde schimmel is terzake illustratief. Wereldwijd krijgen amfibieën het kwaad als gevolg van onder meer schimmels die meereizen met dieren uit de wereldhandel in vreemde 'huisdieren'. We moeten proberen de globale handel in diersoorten zo snel mogelijk onder controle te krijgen en in te perken.

Veel uitdagingen zijn niet nieuw, maar de precieze gevolgen zijn moeilijk te voorspellen. Zo hebben we bijvoorbeeld weinig zicht op wat het samenspel tussen verschillende drukken als verstedelijking, vervuiling, ziektes, invasieve soorten, klimaatverandering, enz. zal veroorzaken. Maar ook wat de toenemende vraag naar hernieuwbare energie en materialen zal teweegbrengen. Of hoe conflicten en migratiestromen de biodiversiteit zullen beïnvloeden, en omgekeerd.

De belangrijkste uitdagingen voor biodiversiteit zullen wellicht nog wel even blijven: klimaatverandering, habitatverandering en -verlies, nutriëntencycli, invasieve exoten. Wetenschappers waarschuwen nu echter ook voor het 'shifting baseline syndrome' waarbij de norm stelselmatig verlaagt. De notie van biodiversiteit verdwijnt stilaan uit het collectieve geheugen omdat mensen steeds minder in aanraking komen met natuur, laat staan wildernis. Aan ons om samen met de 'extinction of species' ook de 'extinction of experience' te stoppen!